

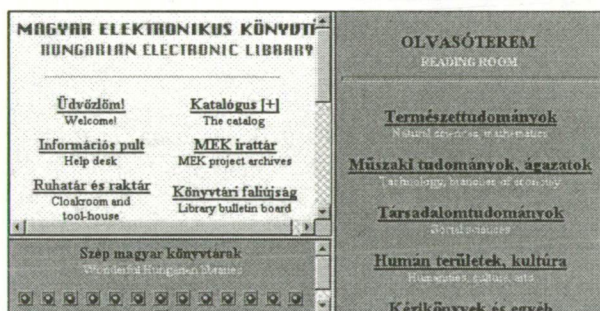
A HÁLÓZAT PARADIGMA A MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR ÉS A SULINET

BENKES RÉKA – VASS LÁSZLÓ

Diákjaink szellemessége izgalmasabb,
hitelesebb és kétségkívül produktívabb
is, mint tanáraink szellemisége.

1. Immár valóban egy fejlett technológiájú társadalomban élünk, melynek legjellegzetesebb vonása alighanem egy globális hálózat megalkotása. E hálózat egyre inkább kulturális örökségünk elektronikus kifejezőjévé és a kortárs episztémé virtuális terepévé válik.

Ez a számítógépes kommunikáción alapuló, kábeleken, kapcsolókon stb. terebélyesedő univerzum, mely leginkább a központi idegrendszer struktúrájára emlékeztet, természetesen nemcsak a szövegszerzéség tradicionális formáival, a kommunikatív interakciók típusaival kapcsolatos ismereteinket, hipotéziseinket 'írja felül' (amiről egy másik alkalommal kívánunk külön beszélni), hanem előbb-utóbb arra kényszerít bennünket, hogy felülvizsgáljuk mindennapi szokásainkat, újraértékeljük gondolkodásunkat, s újrafogalmazzuk embertársainkhoz, diákjainkhoz, hallgatóinkhoz való viszonyunkat.

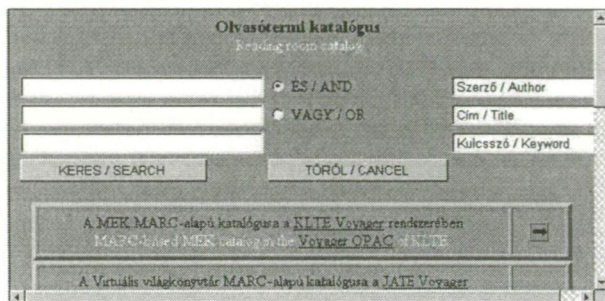

1. ábra

2. Jelen, rövid dolgozatunkban egyrészt a Magyar Elektronikus Könyvtár projekt (<http://www.mek.iif.hu>) másrészt a Sulinet közoktatási program (<http://www.sulinet.hu>) munkájába kívánunk analóg (lineáris) formában és informatív jelleggel (mellőzve a technikai részleteket) betekintést nyújtani.

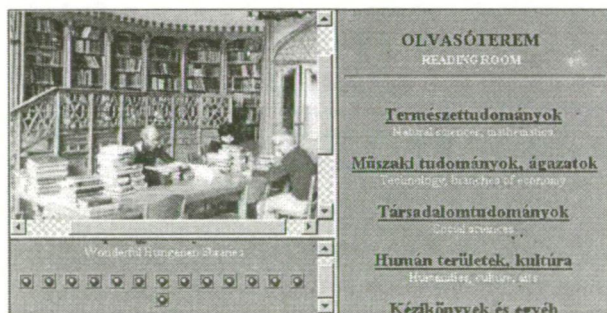
2.1. A Magyar Elektronikus Könyvtár a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program projektjeként: „a magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású oktatási, tudományos vagy kulturális célokra használható, szabadon terjeszthető elektronikus dokumentumok központi gyűjtőhelye kíván lenni”. 1994-ben jött létre, nyilvános és ingyenes szolgáltatásait 1995 tavaszán kezdte meg. Nyitólapját lásd az 1. ábrán.

A nyitólap bal oldalának felső ablaka (lásd 1. ábra) tájékoztat a könyvtár struktúrájáról. Az *Irattár* menüpont alatt a projektről, az *Információs pultnál* a könyvtár használatáról nyerhet felvilágosítást a látogató. A *Ruhatár és raktár* segédprogramokat kínál, a *Könyvtári faliújságon* hírek olvashatók, a *Vendégkönyv*, illetve a *Javaslatok és kérdések* a látogatók észrevételeit, megjegyzéseit stb. tartalmazza. A *Kiállítások* alatt alkalmi bemutatók láthatók az állomány látványosabb részeiből (például József Attila kiállítás). A *Gyarapodás*, valamint a *Virtuális gyarapodás* menü a friss anyagokra, az *Ajánlott olvasnivaló* a könyvtár kurrens dokumentumaira hívja fel a figyelmet. A *Virtuális világkönyvtár* menü alatt „egy folyamatosan növekvő gyűjtemény épül az ország és a világ más gépein található elektronikus könyvek, újságok, szöveggyűjtemények, illetve az Internet legfontosabb keresőrendszerei (...) címeiből.”

2. ábra

A nyitólap (lásd 1. ábra) jobb oldalán látható *Olvasóterem* mutatja a könyvtár teljes digitális gyűjteményét a következő tematikus csoportosításban: „Természettudományok”, „Műszaki tudományok, ágazatok”, „Társadalomtudományok”, „Humán területek, kultúra”, „Kézikönyvek és egyéb”. A látogató ezen a helyen vagy a *Katalógus* (lásd 2. ábra) segítségével keresgélhet a jelenleg több mint 2500 letölthető dokumentumot tartalmazó állományban.

3. ábra

A nyitólap (lásd 1. ábra) bal alsó szektorában található kapcsolók szép magyar könyvtárakba kalauzálják a látogatót, a 3. ábrán például a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába.

Rövid története során kisebbfajta nemzeti mozgalommá szélesedett a könyvtár. Minden dokumentumfajta gyűjt, amit egy könyvtár általában szokott. Könyvek, szépirodalmi művek, tanulmányok, disszertációk, szótárak, térképek stb. egyaránt találhatóak anyagában. Tematikusan „elsősorban a számítógépes hálózatok, a könyvtártan és informatika, a közgazdaságtan és a szépirodalom polcain van már nagyobb gyűjtemény”. A gyűjtésen kívül különösen fontos feladatának tartja az elektronikus publikálás támogatását. (Részletesebben lásd az *Információs pult* tájékoztató anyagában.)

2.2. A Sulinet program Középiskolai Internet Program néven indult 1996 szeptemberében központi költségvetésből. Nyitólapját lásd a 4. ábrán.

4. ábra

A Sulinet programmal a Művelődési és Köznevelési Minisztérium „célja a decentralizált köznevelés támogatása az Internet hálózattal, ezzel is növelve a régiófüggetlenséget, esélyegyenlőséget. A program feladata, hogy 1998. szeptember 1-ig valamennyi magyarországi középiskola és kollégium, 2002-ig pedig valamennyi általános iskola bekapcsolódjon az Internet hálózatba” (ÁDÁM KATALIN, KÖNCZÖL TAMÁS, RACSKÓ PÉTER, TÖRÖK PETRA: A Sulinet Program. A Sulinet helye, szerepe a köznevelésben. MKM Informatikai Igazgatóság, Budapest, 1998.).

Ez a cél- és feladatrendszer a Nemzeti Alaptanterv és az európai uniós normák aspektusából is új, mondhatni, történelmi távlatokat nyitott a magyar köznevelés modernizációjában.

A feladat első része 1998 szeptemberére gyakorlatilag befejeződött. Ezzel elvileg valamennyi középiskolai tanuló hozzájuthat a hálózat kínálta lehetőségekhez: levelezhet, levelezési listákhoz kapcsolódhat, web-lapokat készíthet, tévázhat az Interneten, adatbázisokban kutathat stb. A feladat folytatását, a hálózat kiterjesztését az általános iskolákra 1998 novemberében az Oktatási Minisztérium – sajnos – „leállította”, aminek következtében kisiskolás diákjaink – a minden bizonnyal legfogékonyabb korosztály – túlnyomó többsége intézményesen egyelőre nem élvezheti a hálózat szolgáltatásait.

Az infrastruktúra (ily módon szükségképpen felemás) kiépülését követően a program legfontosabb része a tartalomszolgáltatás fejlesztése, némi egyszerűsítéssel az, hogy tanulóink valamennyi tárgyban, műveltségi területen megfelelő mennyiségű és minőségű információhoz, elektronikus tankönyvhöz, korszerű szemléltető anyaghoz, egyszóval tudásbázishoz férhessenek hozzá.

5. ábra

S miközben egyre színvonalasabb kiadványok látnak napvilágot CD-ROM-on is (néhány CD-ROM-mal kapcsolatban lásd többek között BENKES RÉKA – VASS LÁSZLÓ: Magyar költők CD-ROM-on, *Szemiotikai szövegtervezés* 10. 277-281, 1997., BENKES RÉKA – VASS LÁSZLÓ: Galaxisról galaxisra 3. „Nem csak diákoknak”, *Módszertani Közlemények*, 1998. 38. 4. 143-146), elkészült a Sulinet oktatóprogramjainak első – hálózatról letölthető – csoportja is. Sőt, 1998 decemberétől megindult az *Írisz* tartalomfejlesztési program is.

Az oktatóprogramoknak három fő típusuk van: a *Sulinet Digitális Órák*, a *Sulinet Házi Feladat* és a *Sulinet Friss Tudás* sorozatok, melyekhez más kiegészítő anyagok, adott esetben adatbázisok társulnak (például *Virtuális Szertár* stb.).

A *digitális órák* sorozat a fizika, az irodalom, a történelem, a biológia, illetőleg a NAT új műveltségterületei egy-egy fejezetének feldolgozásával szolgáltat alapanyagokat tanár által irányított és Internet alapú közös tanuláshoz. Például: „A molekuláris biológia és az öröklődés alapjai”, „A hullámok, a hang és a hallás”, „Stílus és jelentés kapcsolatának vizsgálata”, „Ember és társadalom. Emberismeret. Élet és halál”, „Visszatérő motívumok különböző irodalmi művekben”, „Az élővilág törzsfajlódása”, „Konfliktus”, „Az 1956-os forradalom története”, „Kémia, gyakorlati alkalmazások”, „Ezredévi történelem a Szent Korona tükrében”.

A *házi feladat* sorozat darabjai egy-egy adott témát járnak körül, s elsősorban öntevékeny diákok tanulásához szolgáltatnak anyagot. Például: „A víz”, „A nő”, „Éhes vagyok!”, „Vegyük a jelet!”.

A *friss tudás* sorozatban található anyagok az új tudományos eredmények felhasználásával dolgoznak fel egy-egy speciális témát tanárok és kiemelkedő tanulók számára. Például: „A magyar külpolitika Trianon után”, „A humán etológia eredményei”, „Geometria átdarabolások”.

A fenti kategóriákat „nem kell túlságosan szigorúan értelmezni” – vallják a Sulinet Programiroda munkatársai. „Mindegyikben van olyan anyagrész, amelyik elsősorban önállóan dolgozható fel, és van olyan is, ami az órán is bemutatható. Remélhetőleg mindegyikben lehet találni valami érdekes, új információt, ötletet. A lényeg, hogy mindenki, tanár és diák, saját maga nézze meg, hogy talál-e valami újat, érdekeset, akár a feldolgozás módja, akár a tartalom szempontjából, és hogy ki-k próbálja meg felhasználni a tanulásban vagy a tanításban.”

6. ábra

Az így rendszerezett programok természetesen multimediális kommunikátumok, és a hipertext elvén működnek: az olvasási egységblokkokat illusztrációk, fotók, hangfájlok stb. teszik teljessé és élvezetessé.

Az 5. ábrán szemléltető példa gyanánt az *Ember és társadalom* műveltségi terület-hez tartozó „A magyar külpolitika Trianon után” című program nyitóoldala, a 6. ábrán pedig az *Ember és természet*hez tartozó „A humán etológia eredményei” című program egyik gyönyörű tablója látható – mindkettő a friss tudás sorozatból.

3. Amikor textológusként és pedagógusként e helyütt vagy másutt egy-egy cikk, esetenként cikksorozat keretében hipermediálisan szervezett adatbázisok lineáris (analóg) bemutatására és kommentálására vállalkoztunk, ha csak vázlatosan is, mindvégig tisztában voltunk igyekezetünk valamennyi kockázatával. Többek között azzal, hogy amit ilyen módon megmutatni tudunk, nem annyira a Neumann-univerzum (nevezzük itt így) perspektívát szemlélteti, mint inkább a Gutenberg-galaxis korlátait hozza felszínre akarva-akaratlanul. Ugyanakkor nyilvánvaló volt számunkra az is, hogy legautentikusabban talán éppen ezek a korlátok irányíthatják rá a figyelmet arra, hogy a tradicionálisan nyomtatott textusnak (szövegnek, könyvnek stb.): komoly alternatívája, illetőleg vetélytársa támadt.

Ma már mindez valóság. Legfeljebb még azt az időt kell kibőjtölnünk, amíg képe-sek leszünk félelmek nélkül a komputer elé ülni, és elfogadni, hogy a monitor ablakká változik, s lineárisan nyomtatott oldalak helyett hipermediálisan szervezett tudásbázisok-ra nyílik egy világhálón, melyen intézményesen is jó széllel navigálhatnak kisiskolás diákjaink, a jövő letéteményesei is.

THE NETWORK PARADIGM THE HUNGARIAN ELECTRONIC LIBRARY AND SULINET

RÉKA BENKES – LÁSZLÓ VASS

In this short paper we give a short description of the work of Hungarian Electronic Library project (<http://www.mek.iif.hu>), and of the Sulinet program of education (<http://www.sulinet.hu>) in analogous (linear) form and informative character (disregarding of technical details).